

Elmés diskurzuszreprezentáció

Alberti Gábor és Kleiber Judit

PTE BTK Nyelvtudományi Tanszék
ReALIS Elméleti, Számítógépes és Kognitív Nyelvészeti Kutatócsoport

Azt kívánjuk bemutatni, hogy a ReALIS (Alberti 2011, Alberti–Kleiber 2012) keretben tökéletes, jól formalizált egységben leírhatóak a kommunikáció folyamatának szemantikai, pragmatikai és kognitív aspektusai.

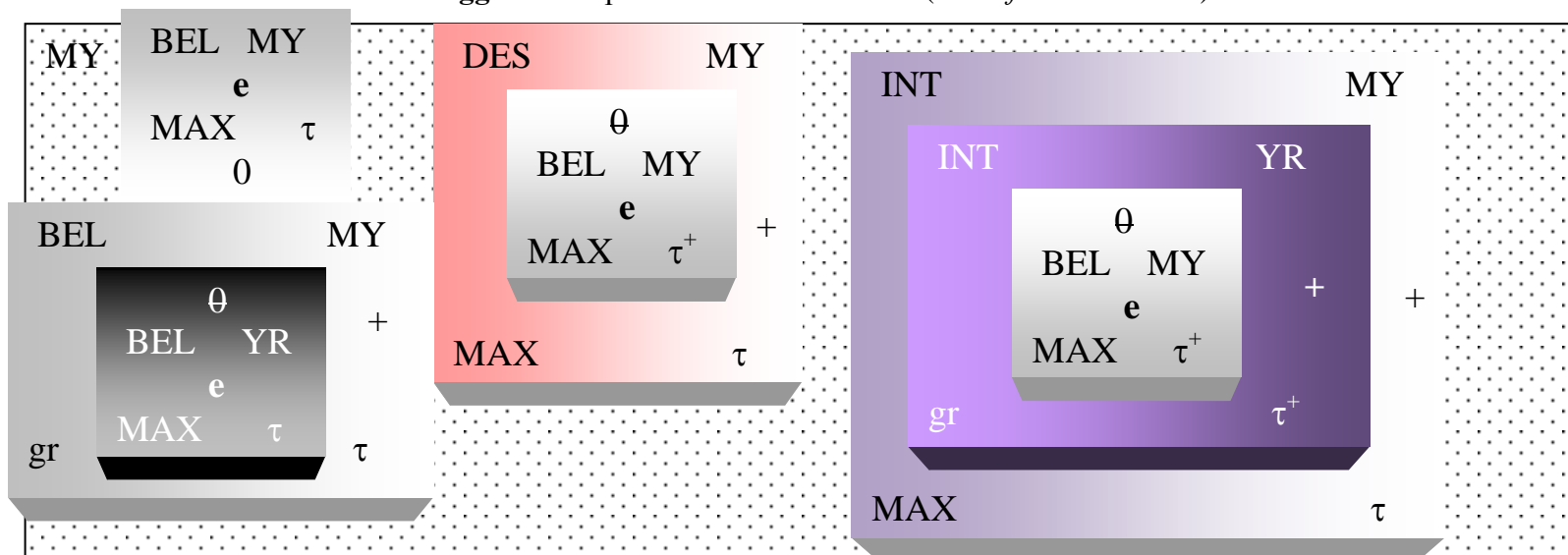
A ReALIS-eszköztár a Zeevat (1991) által a DRT típusú elméletek pozitívumaként említett „lényegi naivitásával” az arany középúton jár egyfelől Pollard (2007) vagy az amszterdami antireprezentacionalisták magasabb rendű logikai apparátusa, illetve a reprezentacionalisták (Kamp et al. 2011) újszerű duplex kondíciói és aspektus-megközelítése, míg másfelől a formalizmus totális elutasítása között, ami a kognitív nyelvészek tipikus alapállása, mint Langacker-nél (2007:423) olvashatjuk: “Hogy semmiféle kísérlet nem történt mindeztáig a Kognitív Nyelvtan formalizálására, az azt a megítélést tükrözi, hogy az ezzel járó egyszerűsítések és torzítások jóval nagyobb kárt okoznának, mint amennyi nyereséget remélhetnénk ettől”.

Térjünk vissza a reprezentacionalisták “lényegi naivitására”! Ennek veleje abban áll, hogy a szemantikai leírásokban szokásosan alkalmazott logikai formulákat egyszerű első rendű kifejezések részben rendezett rendszereként (sajátos doboz-hierarchiaként) írják újra, így számot adva például névmások elérhetőségéről. Mint azonban említettük az imént, nem tudják teljesen kiküszöbölni a magasabb rendű logikai apparátust. Erre a ReALIS képes, az első rendű logikai kifejezések “doboz-hierarchiáját” a kommunikáló emberi elmék struktúrájaként felfogva (azon az alapon, hogy az elmét diskurzusok táplálják), a dobozkat pedig felcímkézve a beszélő és a hallgató egymásra és a külvilágra vonatkozó hiedelmeinek és szándékainak jelzéseivel.

Azt állítjuk, hogy ezzel a “kognitív fordulattal” a kommunikáció valamennyi eleme a helyére kerül. A mondattípus megválasztásával (pl. *kérdő mondat*, ld. I. függelék) a beszélő felvázolja egy olyan alapbeállítását a doboz-hierarchiának, amibe úgy épülnek be a mondat szolgáltatott információdarabkák, hogy az intonáció, a mód, a modalitás és az aspektus morfémai, valamint a II. függelékben szemléltetett diskurzuspartikulák közben “finomhangolást” hajtanak végre a doboz-hierarchián. További “áthangolást” eredményez a sajátos diskurzusszerepek figyelembe vétele (pl. hogy egy kérdést egy nyomozó tesz fel keresztkérdés gyanánt, vagy egy tanár vizsgakérdésként). A beszélő által mutatott intenzionális profil ilyen való kiszámolását követően összevethetjük az eredményt a beszélő elméjének tényleges profiljával, formális definíciójához eljutva olyan pragmatikai fogalmaknak, mint hazugság, föllentés, blöff, mellébeszélés, vagy éppen a “poén lelövése”.

Alberti 2011, ReALIS... Akadémiai ♣ Alberti–Kleiber 2012, Where are Possible Worlds? ALH 59 ♣ Kamp et al. 2011 DRT, Hb. Phil. Logic ♣ Langacker 2007, Cognitive Grammar, *The Oxford Hb. Cognitive Linguistics* ♣ Pollard 2007, Hyperintensions, ESSLLI ♣ Zeevat 1991, *Aspects of Discourse Semantics and Unification Grammar*, PhD, UAmst.

I. függelék. Alapbeállítás: kérdő mondat (*Péter felhívta Marit?*)

II. függelék. Finomhangolás: kérdő mondat + vajon (*Péter vajon felhívta Marit?*)

